

Երջամկայիշատակ
 Տ. ՏԻՐԱՆ Ա. ԱՐՔ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ
 Նախկին Ընտրեալ Պատրիարք Ա. Երուսաղէմի

Տ. ՏԻՐԱՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ

(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆՏՐԵԱԼ - ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՐՈՒՍԱԿԷՄԻ Ս. ԱԹՈՒՆ)

Անցնող տարուան Սեպտեմբերի մուտքին, Տ. Եղիշէ Պատրիարքի վախճանումէն ճիշդ հինգ ամիսներ առաջ, Նիւ Եորքի մէջ իր աչքերը յափտենապէս փակած է Հայ Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսական դասուն երկու եղիցազոյն անդամներէն մին՝ Տ. Տիրան Արքեպս. Ներսիսեանը, իր ծննդեան իծրդ տարեդարձը տօնելէն քանի մը օրեր ետք։

Ծնած Այնթապ, 23 Օգոստոս 1804ին, քահանայական ընտանիքէ, փոքրիկն Ներսէս Թաւուրճեան Առաջին Աշխարհամարտին ընտանեօք կը բռնէ տարագրութեան փշոտ ճամբան մինչեւ Սիրիոյ անապատները։ 1919ին ընտանիքը կը վերադառնայ Այնթապ։

1921ին, Այնթապի հերոսամարտի աւարտին, պատանին Ներսէս կը զրկուի Երուսաղէմ, աշակերտելու նոր վերաբացուած Ժառանգաւորաց Վարժարանին, որուն ընթացքը յաջողութեամբ աւարտելէ ետք 1926ին կը ձեռնադրուի Սարկաւազ Տ. Եղիշէ Դուրեան Պատրիարքէն եւ կը ստանձնէ դասեր ժառ. Վարժարանի մէջ։ Ընծայարանի ընթացքն ալ բոլորելէ ետք, 22 Յուլիս 1928ին, Վարդապետի տօնին, կուսակրօն Արեղայ կը ձեռնադրուի նոյն մեծաշնորհ Պատրիարքէն, իրեն օժակից ունենալով իրեն տարեկից ու հայրենակից Նորայր Արեղայ Պողոսեանը (այժմ Արքեպս.), որուն հետ նոյն տարին կը զրկուի Անգլիա, ուր երկու տարիներ կը հետեւի աստուածաբանական դասընթացքի, նախ Եօրքշաբի եւ ապա Լոնտոնի մէջ։

Երուսաղէմ դարձին՝ դասեր կը ստանձնէ Ժառնգ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի մէջ։ 1931ի գարնան, «Սիոն»ի եմբարգրապետ Բաբգէն Եպս. Կիլիսիայի իբր Աթոռակից Կաթողիկոս Լիւթանան մեկնումէն ետք, մինչեւ նոյն տարւոյն վերջը՝ Թորգոմ Պատրիարքի ընտրութիւնը, կը ստանձնէ խմբագրութիւնը Ս. Աթոռոյ պաշտօնաթերթին, իսկ 1932ին՝ Ժառնգ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի Տեսչութեան կարեւոր պաշտօնը, զոր կը վարէ մինչեւ 1937ի Մարտ ամիսը։ Իր Տեսչութեան օրով Վարժարանը ապրեցաւ իր փառքի օրերը, չքսելու համար իր ոսկեդարը։ 1938ին Տիրան Վրդ. կը մեկնի արտասահման հովուական պաշտօնով։ Տարի մը կը մնայ Փարիզ, իբր օգնական՝ Առաջնորդ Վառնապուհ Սրբազանին։ Տարի մը ետք կ'անցնի Լոնտոն, ուր կը մնայ Բ. Աշխարհամարտի ծանր օրերուն, իրբեւ հովիւ եւ Առաջնորդ Անգլիոյ Հայ գաղութին։ Ընտրուած ըլլալով Առաջնորդ Ամերիկահայոց, 1944ի աշնան կը մեկնի Նիւ Եորք, իսկ յաջորդ ամրան, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ կ'ընդունի Եպիսկոպոսական Օծում՝ ձեռամբ նորընտիր Տ. Տ. Գէորգ Զ. Զէօրէքճեան Կաթողիկոսի։ Մինչեւ 1954, մօտ տասը տարիներ մեծ ձեռնհասութեամբ եւ օրինակելի վարչագիտութեամբ հովուեց արտասահմանի մեծագոյն հայ գաղութը, վերընտրուելով երկիցս։ 1951ին նոյն Վեհափառէն կը ստանայ Արքութեան տիտղոս։

1955 Սեպտեմբերին հրաժարեալ Առաջնորդը կը վերադառնայ իր Հոգեւոր Տունը եւ յաջորդ տարի կ'ընտրուի Տեղապահ Երուսաղէմի Առաք. Աթոռի Պատրիարքութեան իսկ 1957 Մարտ 20ին Պատրիարք — 1949ին. Կիրեղ Բ. Պատրիարքի անժամանակ մահէն ի վեր Թափուր մնացած գահին։ Սակայն Յորդանանի կառավարութիւնը (որուն իշխանութիւնը այդ օրերուն կը տարածուէր նաեւ արեւելեան Երուսաղէմի վրայ) ոչ միայն կը մերժէ ճանաչման հրովարտակը շնորհել Ընտրեալ-Պատրիարքին, այլեւ 30 Օգոստոս 1958ին կ'արտաքսէ զինք Ս. Երկրէն։ Ու քաղմահմուտ Սրբազանը կը վերադառնայ Ամերիկա, ուր կը մնայ լման 31 տարիներ (աւելի քան կէսը քահանայական իր կեանքին), հեռու՝ հովուական կամ վարչական պաշտօններէ, հետամուտ սակայն իր կեանքին հայթայթելու Տիրոջ այգիին հիմը դնելով այդ նպատակին համար Ս. Ներսէս Աստուածաբանական ձեմարանին։

Տ Ի Ր Ա Ն Ա Ր Ք Ե Պ Ս. Ն Ե Ր Ս Ո Յ Ե Ա Ն Ի Մ Ա Հ Ո Ւ Ա Ն Ա Ռ Ի Թ Ո Վ

Ո՞րն է մարդու մեծութեան ամենէն ճշգրիտ չափանիշը, հարց տուած եմ յաճախ ես ինծի։ Եթէ չեմ սխալիր, դրական վկայութիւնն է ան, աւելի ճիշդ՝ հաստատուած քարձր արժանիքներուն ու նկարագրի ուղիղ գիծերուն՝ որ կու գայ իր թշնամիէն ու հակառակորդէն։ Այս պարագան կը ճշմարտութիւնը ինչպէս չափ մը բնական մարդերու՝ այնպէս ալ հանգուցեալ Տիրան Արքեպոս. Ներսիսեանի վրայ։ — Անձամբ լսած եմ իրեն ընդդիմադիր հոսանքի պարագլուխներէն իր մասին եղած հետեւեալ քարձրանպատ արտայայտութիւնները. «Հանճարային միտք ունի, բացառիկ ուշիմութիւն մը», «կազմակերպչական զօրաւոր տաղանդ ունի, վարչական անվիճելի կարողութիւն»։ Լիովին կը բաժնեմ անոնց կարծիքը։

Ժանչցալ զինք մօտէն 1955-58 թիւերին, Հաճոյքով ու հիացումով կը լսէ իր քարոզները, որոնք կու գային աստուածաբանական գիտելիքներով ճշմարտացի միտքէ մը ու քրիստոնէական մեղքացած սիրով ակադեմիկ սիրտ մը կրող անձնագործ հոգեւորականէ մը։ Իր խօսքերով գիտէր չափ մը սրտին ու զգացումներուն, որոնք յոգնած էին գաղափար ծամողներու աժան ու տափակ քարոզներէն կամ քարոզը բնացանցութեամբ կամ իմաստասիրական տեսութիւններով խճողել փորձողներու սեթեւեթեալ ու դժուարամարս խօսքերէն։

Ուզեց հոգեին ծառայել մեր վանքէն ու գաղութէն ներս, մօտ տարի ու կէս տեղով իր փոթորկալոյդ (ընտրեալ) պատրիարքութեան շրջանին։ Ընել լաւ ու մեծ բաներ, օգտակար ու հայուն վարկն ու արժանապատուութիւնը բարձրացնող բաներ։ Բայց բարի կամեցողութիւնը չ'արժեւորուիր առանց խաղաղութեան բարիքին։

Վանական այլ հաստատութիւններու շարքին, ուզեց Տպարանը ևս բարեկալ։ Գել։ Այդ թիւերին, Տեսչին հրահանգով, ես էի ստանձնած հաշուեկալութիւնը մեր Տպարանին։ Պատրիարքարան կանչեց զիս օր մը, հաշուետւոյներով միատեղ, ու թելադրեց գործադրել հաշուական նոր մէթոտ մը, զոր իր հետ էր բերած Ամերիկայէն։ «Ամսուն վերջը ա՛յս սխաղէմով հաշիւ կ'ուզեմ քեզմէ, գիտեմ թէ բաւարար ուշիմութիւնը ունիս գայ ընելու», բաւ քիչ մը լուրջ ու խստաբիր։ Ծիշդ ըսեմ՝ զոյ մը մտաւ սիրտս։ Շատ բան չէի հասկցած մօտ կէս ժամ տեղով իր բացատրութիւններէն։ Քսանմէկերորդ օրն էր ամսուան ու հետո չէր ժամկէտը։ Ամիսը չվերջացած՝ հեռացուած էր երկրէն։ Թեթեւութիւն մը բարեխառնել ջանաց տխուր պատահարէն պատճառուած ծով վիշտը։

Ափսոս որ չկրցանք զինքը տեսնել — աւելի ճիշդ՝ իր ներկայութիւնը վայելել — համազգային վշտի ու կորանքի այդ սե օրէն ասդին։ Մեկնումներ կան՝ որոնք մահու չափ ծանր կը կշռեն։

Գ. Ժ.

Տիրան Սրբազան անմասն չէ մնացած նաեւ գրական աշխատանքէ։ Իր «Պատարագամատոյց», Ամերիկա լոյս տեսած Հայերէն եւ Անգլերէն լեզուներով, մեր Պատարագին համը ու վեհութիւնը օտարին մատուցակող ամենէն յարմար հրատարակութիւնը կը մնայ ցարդ։ Իր «A Christian Approach to Communism»ը, Անգլիա հրատարակուած եւ գերազանցօրէն բարձրորակ Անգլերէնով գրուած, իր տեսակին մէջ եզակի եւ քիչնու մատչելի գործ մըն է։ Ունի նաեւ «Վարդապետական Դիրքը Հայց. Եկեղեցւոյ», «Եկեղեցւոյն համաշխարհային կործանողը» եւ քանի մը ծիսական մանր գործեր։

Տէրը թող իր առատ լոյսերուն մէջ հանգչեցնէ տառապած հոգին իր Եկեղեցւոյ այս վաստակաւոր ու ծառայաշատ պաշտօնէին։